

Pavel Hošek

*V d o b r ý c h
r u k o u*

Rozhovory
nad **BIBLÍ**

Vyšehrad

Pavel Hošek
V dobrých rukou
Rozhlasové rozhovory
o biblických textech vedl s autorem Petr Vaďura
Edici řídí Jaroslav Vrbenský

K vydání připravil Petr Vaďura
Obálku, grafickou úpravu a sazbu písmem TyfaMedium ITC CE
navrhl Vladimír Verner
Odpovědný redaktor Jaroslav Vrbenský.
E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o., v Praze roku 2013
jako svou 1193. publikaci.
Vydání v elektronickém formátu první
(podle 1. vydání v tištěné podobě).
Doporučená cena E-knihy 180 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

© Petr Vaďura, 2013

ISBN 978-80-7429-417-4

Tištěnou knihu můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

Tato kniha vychází
s laskavým souhlasem
rozhlasových stanic:

Knihu věnujeme Josefu Červeňákovi a Petru Procházce, bývalému a současnému superintendentovi Evangelické církve metodistické. Přestože církev, v jejímž čele působili a působí, patří k nejmenším v naší vlasti, právě ona zaštitila rozhlasovou a publikační činnost jednoho z autorů, čímž umožnila vznik této knihy.

Obsah

Život podle těla a život podle ducha.....	11
Modlářství Božího lidu.....	19
O poměrech v církvi.....	26
Cesta moudrosti a cesta svévole.....	32
Co kdo jak staví.....	39
Bůh a bohové.....	44
Co je smilstvo?.....	52
Spravedlnost a soud.....	59
Smlouva.....	67
Vize budoucnosti.....	74
Principy křesťanského života.....	82
Volání k rozhněvanému Vykupiteli.....	90
Co je modloslužba.....	98
Obrácení.....	103
Boží slovo.....	108
Role proroka.....	114
Moudrost shůry.....	119
Tři králové.....	124
Spasení v Kristu.....	129
Kdo ztratí svůj život, nalezne jej.....	137
O spáse.....	145
Co člověka poskvrňuje.....	153
Kristus jako velekněz.....	159
Kdo je v církvi největší.....	166
Vyznání víry.....	174
Smrt a vzkříšení.....	182
Jak vypadá život křesťana.....	188
Bůh dal svého jediného Syna.....	195

Smrt a povstání s Kristem	202
Prvotní církev	208
O duchovních darech	215
Divy a znamení v církvi.....	223
O posuzování druhých	230
Zmrtvýchvstání	236
Jak vypadá církev?.....	241
Je Nový zákon proti židům?	248
O jistotách křesťanů.....	253
Čemu smíme věřit	259
Ediční poznámka.....	267

Život podle těla a život podle ducha

List Římanům 8,1–27

Nyní tedy není žádného odsouzení pro ty, kteří jsou v Kristu Ježíši. Vždyť zákon Ducha života v Kristu Ježíši mě osvobodil od zákona hříchu a smrti. Neboť co bylo Zákonu nemožné, protože byl bezmocný kvůli tělu, to učinil Bůh, když poslal svého Syna v podobnosti těla hříchu a jako oběť za hřích a odsoudil hřích v těle, aby byl požadavek Zákona naplněn v nás, kteří nechodíme podle těla, ale podle Ducha. Ti, kdo jsou živi podle těla, mají na mysli věci těla; ale ti, kdo jsou živi podle Ducha, myslí na věci Ducha. Myšlení těla znamená smrt, myšlení Ducha život a pokoj. Myšlení těla je totiž v nepřátelství vůči Bohu, neboť se nepodřizuje Božímu zákonu, ba ani nemůže. Ti, kteří jsou v těle, se Bohu líbit nemohou. Vy však nejste v těle, ale v Duchu, pokud ve vás vsutku Duch Boží přebývá. Jestliže však někdo nemá Kristova ducha, ten není jeho. Je-li však Kristus ve vás, je sice tělo mrtvé kvůli hříchu, ale duch je živý kvůli spravedlnosti. Jestliže ve vás přebývá Duch toho, který vzkřísil Ježíše z mrtvých, pak ten, který vzkřísil Ježíše Krista z mrtvých, oživí i vaše smrtelná těla skrze svého Ducha, který ve vás přebývá. Nuže tedy, bratři, jsme dlužníky, ale ne těla, abychom podle těla žili. Jestliže žijete podle těla, je vám souzeno zemřít; jestliže však Duchem usmrcujete činy těla, budete žít. Neboť všichni ti, kdo jsou vedeni Duchem Božím, jsou Boží synové. Nepřijali jste ducha otroctví, abyste se opět báli, nýbrž přijali jste Ducha synovství, v němž voláme: Abba, Otče! Sám ten Duch svědčí spolu s naším duchem, že jsme děti Boží. Jsme-li však děti, jsme i dědicové – dědicové Boží a spoludědicové Kristovi, pokud vsutku spolu s ním trpíme, abychom spolu s ním byli také oslaveni. Mám totiž za to, že utrpení nynějšího času se nedají srovnat s budoucí slávou, která má být na nás zjevena. Vždyť celé tvorstvo toužebně vyhlíží a očekává zjevení Božích synů – neboť tvorstvo bylo poddáno marnosti; ne dobrovolně, ale kvůli tomu, který je poddal – a má naději, že i ono samo bude vysvobozeno z otroctví zániku do slavné svobody Božích dětí. Víme přece, že celé tvorstvo až dodnes společně sténá a pracuje k porodu. A nejen to, ale i my, kteří máme prvotiny Ducha, sami v sobě sténáme, očekávající synovství, to jest vykoupení svého těla. V té naději jsme byli zachráněni; naděje však, kterou je vidět, není naděje. Kdo něco vidí, proč by v to ještě doufal? Ale doufáme-li v to, co nevidíme, očekáváme to s vytrvalostí. A stejně tak i Duch se spolu s námi ujímá naší slabosti. Vždyť my nevíme, jak a za co se máme modlit, ale sám ten Duch se za nás přimlouvá vzdechy, které nelze vyjádřit slovy. A ten, který zkoumá srdce, ví, jaké je myšlení Ducha, totiž že se podle Boha přimlouvá za svaté. (Český studijní překlad bible)

V předchozí sedmé kapitole listu Římanům apoštol Pavel konstatuje, že člověk chce dělat dobré, ale stále koná něco zlého. Východisko nalézá v Ježíši Kristu, který jej osvobodil od zákona hříchu a smrti. Hřích byl podle Pavla na Kristově těle odstraněn a my z toho máme užitek, neboť smíme chodit ne podle těla, ale podle Ducha. Co je vlastně *chození podle těla*?

Je to zakletí do sebe sama, život z vlastních zdrojů, který se točí kolem obstarávání vlastních potřeb a je „zakřiven do sebe“, jak pěkně říkali teologové ve středověku. Když Pavel v naší pasáži zve k novému typu lidství, tedy k „novému bytí v Kristu“, ukazuje, že člověk smí odpočinout od všeho, co ho v minulosti spoutávalo, a v jistém důležitém smyslu dokonce od sebe samého. Pavel hovoří o změně, kterou sám zakusil, když byl vysvobozen z bludného kruhu oné rozpolcené existence, kterou popisuje v sedmé kapitole listu Římanům. Boží milostí byl jakoby přenesen do jiné dimenze, do jiného silového pole, kde platí úplně jiné zákonitosti, než v onom „životě podle těla“, ve kterém byl dříve uvězněn.

Mohli bychom tedy říci, že *chození podle těla* je způsob života podle lidské přirozenosti?

Ano, pokud dodáme, že jde o přirozenost „starou“, tedy tu, ze které nutně potřebujeme vysvobodit, protože je „naprogramována“ k sobectví. Pavel hovoří ke křesťanům, tedy k lidem, kteří už branou k novému životu prošli. Připomíná jim, že jsou-li jednou svobodnými občany Božího království, nemusejí dál žít, jako by jimi nebyli. Jsou-li svobodní, nemusejí se dál ze zvyku chovat jako vězni. Lidé, kteří byli dlouho ve vězení, si někdy musejí na svobodu zvykat a občas se jim stává, že se dál bezděčně chovají jako trestanci. Pavel se v této pasáži snaží římským křesťanům vysvětlit, že takto už žít nemusejí, protože mříže jsou otevřeny a zámky rozlomeny. Jeden kazatel použil při výkladu této pasáže docela výstižný obraz psíka, který byl na dvoře jednoho statku celá léta přivázan na třímetrovém řetězu. Veškerý jeho pohyb byl omezen kruhem o poloměru tři metry. Mnohokrát se snažil řetěz utrhnout nebo vyvrátit sloup, na kterém byl upevněn, ale marně. Po letech dostal statek jiného pána a ten psíka okamžitě osvobodil. Jenomže

psík, místo aby se radostně rozběhl a užil si nově nabyté svobody, zůstával celé dny ve starém známém kruhu o poloměru tří metrů, jako by měl dál na krku řetěz.

Apoštol Pavel mluví o principech života podle těla naprosto konkrétně. Uved' tedy nějaké příklady.

Když se řekne „život podle těla“, představí si většina lidí všelijaké neřesti a chtíče, zlovyky a poklesky motivované naší pudovou přirozeností. Příklad apoštola Pavla ovšem ukazuje, že existuje i nenápadnější a rafinovanější způsob „života podle těla“, který je k nerozeznání podobný horlivé zbožnosti. Apoštol Pavel si dobře pamatoval, jaké to bylo, když byl ještě zatrpklý, urputný farizej Saul. Důvěrně znal tento rafinovaný úskok lidské sebestřednosti a nejspíš právě proto proti němu v raně křesťanských sborech tolik bojoval. Po celou dobu svého působení v církvi v podstatě neustále zápasil s dodržovatelskou, záslužnickou, urputnou zbožností, která se vkrádala do mnoha teprve nedávno založených obcí křesťanů. Pavel byl tímto trendem vážně znepokojen, protože si uvědomoval, že hlavní smysl evangelia o Boží milosti by mohl být onou dodržovatelskou náboženskou urputností úplně přehlušen.

Kde se tato křečovitá zbožnost brala?

Mnozí z těch, kdo přijímali křesťanskou víru, se dříve „oddávali chtíčům“ a vedli prostopášný život. Někteří z nich se domnívali, že důsledné odvrácení od někdejšího nevázaného a zpustlého života spočívá především v přísném dodržování náboženských předpisů a zákazů. Mysleli to nejspíš dobře, ale Pavel byl zděšen. On sám se totiž přísným dodržovatelstvím náboženských předpisů a zákazů zabýval celý život a věděl, jak nešťastný a rozpolcený z toho byl. Právě z takového typu sklíčené zbožnosti byl přece Boží milostí v Kristu vysvobozen. Znal tedy až příliš dobře tuto lest staré přirozenosti, která tak ráda obléká náboženský háv. Věděl také, jaké škody v církvi hrozí: mohlo se stát, že radikální zvěst o Boží milosti a o svobodě „chození v Duchu“ zůstane nepochopena. Lidé budou dál hromadit své zásluhy a zakládat si na svých výkonech, dál budou ulpívat na vnějších pravidlech a formách a dál budou

svou víru a naději zakládat na tom, čím se budou moci vykázat. Pavel se obával, že radikální zvěst evangelia o milosti zůstane nepochopena a křesťanství bude pokládáno za nějaký nový druh náboženské samospravedlivosti.

Pavel za věci těla pokládal i svůj původ a někdejší náboženské postavení. Zde navíc říká, že *myšlení těla znamená smrt*. Jak bys tuto větu vysvětlil?

V Listu Římanům Pavel hovoří o tom, že Bůh člověku v Ježíši Kristu daruje pozvání k novému životu. Ten, kdo toto pozvání přijme, zakusí něco neslýchaného: v jeho vnitřním světě, dosud odciženém od Boha, se najednou otevře brána k pravému životu. Ježíš přišel proto, aby zpřístupnil lidem cestu k prameni Života s velkým Ž, ke „studnici živé vody“. Plnost nového života je tak nesmírná, že to, co bylo dřív, se ve srovnání s ní dá považovat za smrt. Pavel římským křesťanům připomíná, aby se onoho shůry darovaného pramene Života drželi, aby se od něj nevzdalovali, aby na něj zůstávali napojeni, protože budou-li se od něj vzdalovat (tedy budou-li „chodit v těle“), jejich vnitřní život bude usychat a chřádnout.

Protikladem k životu v těle je *život z Ducha*. Apoštol Pavel nikde nevysvětluje, co to je nebo jak se má praktikovat.

Pavel zde navazuje na zaslíbení starozákonních proroků, kteří vyhlíželi dobu, kdy dojde k zásadní proměně v Božím jednání s lidmi. Její součástí měla být proměna lidí *zevnitř*. Proroci vyhlížejí dobu, kdy lidé dostanou „nové srdce“ či „nového ducha“. Do tohoto nového srdce bude „vepsán Boží zákon“, takže už se nebudou muset snažit dodržovat nějaká přikázání z vlastních sil. Zakusí proměnu svých motivů, způsobenou Boží milostí. Lidé s proměněným srdcem nebudou *muset* činit dobré, ale budou *chtít* činit dobré, jako děti, které chtějí dělat tatínkovi radost. Boží očekávání vůči člověku tedy nebude vnějším souborem předpisů, ale jeho vnitřní touhou. Touto zázračnou proměnou lidského nitra dojde k tomu, že lidé budou plnit Boží očekávání z lásky, jako tvořivý výraz vděčnosti. Apoštol Pavel všechna tato proroctví dobře znal a stejně jako ostatní apoštolové byl pevně přesvědčen, že se naplnila v Ježíši

Kristu. Když tedy přemýšlel nad tím, co se s ním samým stalo na cestě do Damašku a co se děje s lidmi, kteří před jeho očima přijímají evangelium, dospěl k přesvědčení, že ona zázračná proměna lidských srdcí, o které mluvil Izajáš, Jeremjáš, Ezechiél a další proroci, už probíhá. Dlouho očekávané „léto milosti Hospodinovy“ přišlo a lidem byl darován přístup ke zdroji nového života, „životu v Duchu“. Ten nespočívá v dodržování Božích zákazů, ale spíš v radostném a vděčném přitakání Boží lásce zjevené v Ježíši Kristu. Svobodný život v Duchu není definován tím, co všechno nesmíme, ale spíš tím, co všechno už *nemusíme*, protože jsme byli *vysvobozeni*. Máme svobodu „od sebe samých“, tedy od svých špatných přání, od „chození v těle“. Ona zásadní oprava vnitřního kompasu naší vůle, která spočívá v jeho přesměrování správným směrem, aby nebyl neustále magnetem sobectví odchylován od severu, je nám darována shůry jako nezasloužený dar. O lidském srdci lze pak říci, že „vše, co je staré, pominulo a hle, všechno je nové“. Tuto nadpřirozenou proměnu lidské motivace velmi moudře vystihují některé katechismy, když překvapivě nazývají oddíl s příkázáními Desatera nadpisem „O vděčnosti“. Život v souladu s Desaterem tedy nemá být motivován přijetím tíživé náboženské povinnosti nebo „strachem ze zlého Boha“, ale právě vděčností a radostí, které v lidských srdcích působí Duch svatý. Snad to můžeme přirovnat k situaci, kdy člověk pomáhá své nemocné mamince. Mohl by z toho být otrávený a mít na ni vztek, dívat se na hodinky a mít pocit, že ho péče o ni hrozně omezuje. Je-li to ale dobrý a moudrý člověk, podobné myšlenky a postoje zažene, „rozsvítí se mu v hlavě“ a uvědomí si, jak moc má maminku rád a za co všechno jí vděčí. Uvědomí si svou radost z toho, že jí smí sloužit a pomáhat v její nemoci a tak jí ve stáří dát najevo, jak moc mu na ní záleží. Tato zvláštní změna postoje, ono „rozsvícení v hlavě“, se do jisté míry podobá oné proměně lidského srdce, kterou má apoštol Pavel na mysli.

Pavel říká, že kdo je Boží dítě, je veden Duchem Božím. Musí se ten člověk o to nějak snažit?

Když se o to bude příliš urputně snažit, s největší pravděpodobností zabředne do „myšlení těla“. Kdo se totiž křečovitě

snaží být veden Duchem, bude nejspíš bezděky čerpat z vlastních sil a zdrojů, což znamená, že se opět nechá vést tělem. Ke svobodě, která znamená konec jakékoli svévolné askeze, vši náboženské zapšklosti, ale samozřejmě také každé sobecké žádostivosti, se nedá propracovat tlačáním na pilu a skřípěním zubů. Jsme pozváni k životu tvořivé vděčnosti, k životu víry, lásky a naděje, k životu ve znamení Ježíšova bytí pro druhé. Jedním z docela důležitých a často opomíjených znaků tohoto nového života je fakt, že to člověk *baví*. Ovocem Ducha je přece láska, radost a pokoj a Boží království spočívá ve spravedlnosti, pokoji a radosti. Radost je rukopisem Ducha svatého. Řeceno úplně obyčejně: jsme zváni k tomu, abychom dělali dobré věci pro druhé lidi, protože cítíme vděčnost za dar života a chceme ji nějakým způsobem vyjádřit. A to je přece nesmírně zajímavý život, ne? Zamyslíme-li se nad jednotlivými symboly Ducha svatého v bibli, je zřejmé, že kdo „chodí v Duchu“, má o zábavu postaráno a nikdy se nebude nudit. Duch je vonným a hojivým „olejem veselí“, zároveň je „dechem“ nebo „větrem“, který vane do plachet všem, kdo se jím nechají vést. Ostatně „opojení Duchem“, které zažívali učedníci o Letnicích, vyvolávalo v okolostojících dojem, že jsou mírně opilí...

Apoštol Pavel mluví o utrpení, které je součástí našeho života. Staví je do kontrastu s budoucí slávou, která nás čeká. Je tato budoucí naděje důležitá i v dnešní době, kdy žádným větším utrpením neprocházíme?

Člověk, který není povrchní, ale bere vážně skutečnost, že spousta lidí kolem něj se vůbec nemá dobře, asi nebude propadat euforii blahobytu. K životu víry, lásky a naděje patří slzy stejně jako smích. V plnosti života je obsažen čas pláče stejně jako čas smíchu, jak říká kniha Kazatel. Nejsme-li plytci a povrchní, nacházíme kolem sebe i v naší relativně bohaté zemi veliké moře bolesti. O chudých zemích Třetího světa nemluvě. Jako křesťané nemáme jen mudrovat nad utrpením druhých. Jsme povoláni k tomu *být součástí odpovědi*. Smíme k tomu využít všechny ty úžasné nebeské zdroje, o kterých byla řeč, a podělit se o ně s ostatními. Jsme zváni k tomu, abychom vstoupili do Ježíšova bytí pro druhé. Pokud toto pozvání vezmeme

vážně, přestaneme lpět na hromadění statků, příjemných zážitků a povyražení, protože zjistíme, že ve srovnání s tím, co má v lidském životě opravdu smysl, je to vlastně mrhání časem. Jakmile se nám otevrou oči, odhalíme svět jako v mnoha ohledech smutné místo. A když na člověka dýchne bída lidského světa, potřebuje nutně naději, protože bez ní pohled na utrpení unese jen stěží. Jen díky této naději se pak může dát do boje se zlem, aby bolesti a trápení v životech lidí kolem bylo méně.

Co tvoří podstatu této naděje?

Součástí uhlířské víry křesťanů vždycky bylo očekávání, že Bůh jednou „setře všelikou slzu s očí“. Pavlova slova o naději, která přesahuje tento svět, nám zároveň připomínají, že zde „nejsme tak úplně doma“. Smíme se těšit ze všeho krásného, pravdivého a dobrého, co k tomuto světu patří, ale zároveň musíme pamatovat na to, že je pomíjivý, a proto není radno se k ničemu z tohoto světa připoutat. Jak říká C. S. Lewis: „Tento svět je z hlediska věčnosti jen chladná, špatně osvětlená předsíň, ze které vedou dveře do našeho skutečného Domova.“ Stále je proto třeba mít na paměti, že nedílnou součástí Ježíšova příběhu (včetně jeho zdánlivě tragického finále) je vítězství lásky nad smrtí. Smrt není bezedný chřtán, do kterého se všechno nakonec beznadějně a nenávratně propadne. Dobro je silnější než zlo. A právě díky této naději má obětavá práce pro druhé lidi a snaha zmírňovat jejich utrpení smysl.

Žít z nějaké budoucí naděje však vůbec není snadné. Svě o tom asi věděl i apoštol Pavel, a proto zde znovu připomíná pomoc Ducha svatého. Ten nás nejen provází životem, ale je nám nápomocen i ve všech našich slabostech. Co znamená, že Duch svědčí spolu s naším duchem, že jsme děti Boží? Máš s tím nějakou zkušenost?

Ve chvílích, kdy to sám se sebou vzdávám, je pro mě velikou pomocí právě ono ujištění, které zde Pavel vyslovuje, že Duch svatý mě zná lépe, než se znám já sám. Proto ho moje selhání vůbec nepřekvapují a navzdory mé vlastní nepřijatelnosti mě někde hluboko v srdci ujišťuje o tom, že jsem i nadále milován. Sděluje mi, že Bůh mě vidí jako plačící dítě, které právě přišlo domů od hlavy až

k patě zašpiněné od bláta. Otec ho v tu chvíli neshodí ze schodů ani se od něj zhnuseně neodvrátí. Jako každý pozemský táta ho obejmě a přitiskne k sobě navzdory všemu blátu a špíně. Možná to zní sentimentálně jako scéna z nějakého laciného filmu, ale já si myslím, že právě tohle je ona nevypověditelná zkušenost s Duchem svatým. Ujištění působené Duchem svatým nespočívá v nějakém tvrzení nebo citátu z bible. Duch svatý je v Novém zákoně představen jako „závdavek nebeských darů“, je tedy jakýmsi „kouskem nebe v člověku“. Jak se zpívá v jedné písni: „Nebe je v srdci mém.“ Proto smíme i přes všechny slabosti a selhání vždy znovu spočinout v důvěře, že v hlubinách vesmíru se neskrývá pouze prázdná propast nicoty ani úšklebek zosobněného Zla, ale úsměv Někoho, kdo nás miluje. Nebo, jak říká jeden moudrý teolog, smíme spočinout v důvěře, že jsme „přijati navzdory vlastní nepřijatelnosti“.

2. listopadu 2008

Modlářství Božího lidu

Druhá kniha Mojžíšova (Exodus) 32,7–14

I promluvil Hospodin k Mojžíšovi: „Sestup dolů. Tvůj lid, který jsi vypedl z egyptské země, se vrhá do zkázy. Brzy uhnuli z cesty, kterou jsem jim přikázal. Odlili si sochu býčka a klanějí se mu, oběťují mu a říkají: »To je tvůj bůh, Izraeli, který tě vyvedl z egyptské země.«“ Hospodin dále Mojžíšovi řekl: „Viděl jsem tento lid, je to lid tvrdé šíje. Teď mě nech, ať proti nim vzplane můj hněv a skoncuji s nimi; z tebe však udělám veliký národ.“ Mojžíš však prosil Hospodina, svého Boha, o shovívavost: „Hospodine, proč plane tvůj hněv proti tvému lidu, který jsi vypedl velikou silou a pevnou rukou z egyptské země? Proč mají Egypťané říkat: »Vyvedl je se zlým úmyslem, aby je v horách povraždil a nadobro je smetl z povrchu země.« Upušt od svého planoucího hněvu. Dej se pohnout k litości nad zlem, jež proti svému lidu zamýšlíš. Rozpomeň se na Abrahama, na Izáka a na Izraele, své služebníky, kterým jsi sám při sobě přísahal a vyhlásil: Rozmnožím vaše potomstvo jako nebeské hvězdy a celou tuto zemi, jak jsem řekl, dám vašemu potomstvu, aby ji navěky mělo v dědictví.“ A Hospodin se dal pohnout k litości nad zlem, o němž mluvil, že je dopustí na svůj lid.

Pavle, je pravda, že všechny kultury mají nějaké náboženství?

Ano, je to tak. Jen v Evropě posledních dvou staletí vidíme poprvé v lidských dějinách kulturu, která je alespoň v určitém smyslu do značné míry nenáboženská. Je to ovšem výjimka potvrzující pravidlo. Co svět světem stojí, lidé vždycky prožívali hluboký vztah k tajemství, které je nekonečně přesahuje. Dávali mu různá jména – mluvili o posvátném řádu, o bozích, o věčnosti, o nekonečnu a vyjadřovali svůj vztah k této poslední skutečnosti nejrozumnějšími symboly. Takže kam až lidská paměť sahá, zdá se, že člověk je tvor nevyhléditelně náboženský.

Kdybychom zkoumali pověstný český ateismus, možná bychom dospěli k závěru, že i on je pouze určitou formou religiozity.

Na tom nejspíš něco bude. Tomáš Halík tvrdí, že evropský ateistický humanismus lze považovat za jednu z dějinných podob křesťanství. Při bližším pohledu jej můžeme charakterizovat jako konkrétní soubor hodnot a principů, z nichž mnohé mají křesťanský původ. Tyto hodnoty a principy se ovšem v podobě sekulárního

humanismu od své matky, tj. křesťanské tradice oddělily, a postavily na vlastní nohy, jak to činí při hledání vlastní identity v době dospívání nejedna dcera. Přitom je zjevné, že i sekulární kultura má své ikony, světce, symboly a rituály, ale také své obřady a svátky, zkrátka projevy a způsoby náboženského chování.

Biblický text nás přivádí do daleké minulosti Izraele. Dokážeš vysvětlit jednání Izraelců, kteří navzdory zkušenosti záchrany před smrtí v Egyptě po několika dnech Mojžíšovy nepřítomnosti zatoužili po nějakém jiném bohu? Jak je možné, že jim nestačil Hospodin, za nímž Mojžíš vyšel na horu?

Oni se nejspíš nechtěli odvrátit od Hospodina k nějakému jinému bohu. K onomu podivnému a netrpělivému rozhodnutí je vedla skutečnost, že Hospodin se odmlčel a zůstal zahalen tajemstvím. Byl nějakou dobu nedostupný a vzdálený náboženským potřebám svých ctitelů. To je ovšem situace, kterou my lidé většinou nevydržíme a zejíci propast mezi Nebem a zemí začneme vyplňovat nebo všelijak překlenovat. Jelikož Nebe je daleko, začneme si božstvo nějakým způsobem přitahovat na zem. Zlaté tele zřejmě nebylo symbolem nějakého jiného, cizího boha. Podle rabínských komentářů to byl hmatatelný symbol Boha, který vyvedl Izrael z Egypta. Šlo o „ztělesnění Hospodina“, o jakousi jeho „dotýkatelnou podobu“. Možná Izraelité věřili, že takto zpřítomnělý Hospodin se už od pospolitosti Božího lidu nevzdálí. Problém je v tom, že bůh ze zlata už není Bůh, který sídlí v nebesích a svrchovaně jedná se svým lidem. Je to bůh stvořený k obrazu člověka. Je to výsledek lidské netrpělivosti, která nevydrží Boží mlčení a namísto čekání na chvíli, kdy skutečný Bůh znovu promluví, si vyrobí bůžka podle vlastního srdce, který mluví na požádání. Ve skutečnosti však svým ctitelům pouze vrací ozvěnu jejich vlastního hlasu. Je to bůh poddajný a vládný, který sice svůj lid neopustí, ale také jej nikdy nijak nepřekvapí. Je trochu jako automat na mince, absolutno předvídatelné a útěšné. Zdá se, že v lidských srdcích sídlí od pradávna neodolatelná potřeba vyrábět takto bohy ke svému obrazu, jak to výstižně vyjádřil Jan Kalvín, když napsal, že lidské srdce je továrna na modly, která je neustále v provozu.

Podobná situace se v historii Božího lidu několikrát opakovala. Když se rozdělilo království na Izrael a Judsko, zřídili králové Izraele dvě svatyně, do nichž umístili sochy býčků představující Hospodina. Proč to byl vždycky býček? Jedná se o nějaký obecný náboženský symbol?

Ano, v kulturách, se kterými se Izraelité biblické doby setkávali a jejichž náboženské představy mohly mít na jejich víru vliv, byl býk velmi důležitý náboženský symbol. Bylo to zpodobení božstva, které zdůrazňovalo božskou plodivou sílu, a tento symbol byl pro náboženské vědomí tehdejších lidí fascinující. Tím spíš, že plodivost božského Býka byla v tehdejších zemědělských kulturách spojena s plodností stád a úrodností země. Typickým sklonem Izraelitů starozákonní doby, o kterém zmíněné pasáže hovoří, nebylo ani tak odpadnutí od Hospodina a uctívání posvátného božského Býka jakožto jiného boha, ale spíš přijetí této „býčí symboliky“ v uctívání Hospodina. To ovšem přirozeně směřovalo k přijetí veškeré pohanské přírodní religiozity spojené s plodností, posvátností sexuality, vegetačními obdobími a tak dále.

Hospodin Mojžíšovi oznamuje, že lid Izraele zahubí a nechá vzejít novému lidu právě z něho. Mojžíš by se tak stal novým praotcem lidu. Jak dalece byl původ jednotlivých národů důležitý?

Národy byly ve starověku svým původem definovány. Nic nebylo důležitější než jméno praotce, zakladatele národa, a jeho vznešený život, o kterém se vyprávěly legendy. Heroický epos o životních dobrodružstvích a vítězstvích otce zakladatele byl základem identity národa, který od něj odvozoval svůj původ. Mojžíšovi je zde tedy nabídnuto neobyčejně vznešené poslání. Jeho odmítnutí Hospodinovy nabídky je proto šokující. Celý rozhovor mezi ním a Hospodinem je velmi zvláštní. Nejprve Hospodin Mojžíše „žádá o svolení“, aby mohl vykonat trest nad nehodným lidem, když říká: „Mojžíši, teď mě nech, já je zničím.“ Ještě podivnější však je skutečnost, že Mojžíš této Hospodinově žádosti „nevyhoví“. Tento nepatrný lidský tvoreček odpovídá Stvořiteli vesmíru: „Nezlob se, ale to nedovolím. Jestli to uděláš, tak jsi zradil smlouvu, ke které

ses zavázal. Co tomu řeknou Egypťané?“ Mojžíš si s neuvěřitelnou troufalostí dovolí „nevyslyšet“ Hospodinovu prosbu.

Mojžíš se v budoucnu ještě několikrát vzepřel přímému Hospodinovu příkazu, který směřoval ke zničení lidu. Naopak, jednal proti němu, aby hřešící lid zachránil.

V tom tkví podle rabínských výkladů nejvlastnější tajemství Hospodinovy cesty s Mojžíšem. V knize Exodus Mojžíš říká: „Bože, jestli je chceš vyhladit, tak mě vymaž ze své knihy.“ To je opovržlivost, která by měla vyvolat z Boží strany spravedlivý hněv. Nic takového však nepřichází. Naopak, Hospodin si „dá říci“ a svůj lid nelikviduje. Pán vesmíru poslechne maličkého lidského tvora, který se statečně zastal svých lidí. Dokonce Mojžíšovi přitaká a podobá se tak moudrému otci, který s úsměvem zjistí, že jeho synek konečně pochopil něco důležitého a chová se přesně tak, jak si otec celou dobu tajně přál. A jelikož Mojžíš zřejmě přesně vystihl Boží vůli, jsou jeho statečné přímluvy za nehodný lid vyslyšeny a Izraelitům je odpuštěno.

K označení toho, co zde Izraelité provádějí, se používá slovo modlářství. Čím se modlářství liší od náboženství?

Náboženství můžeme definovat jako vztah člověka k tomu, co ho nekonečně přesahuje, případně jako život tváří v tvář transcendentnímu Tajemství. Modlářství je „zkažené“ či „nemocné“ náboženství. Je to náboženství, které se vymklo z kloubů. Bez náboženství by nemohlo existovat. Proto jsou modlářstvím nejvíce ohroženi nejnáboženštější lidé. Lidé vlažní, lhotejní a bez náboženských vášní budou jen těžko propadat „zvrhlému modlářství“.

Co se dá označit slovem modla?

Modla je něco, co má pro člověka „funkci Boha“, a přitom Bohem není. Modlářství tedy vzniká tam, kde člověk zbožně uctívá něco, co je méně než Bůh. Někdo si položí otázku, co je na tom špatného. Z hlediska biblické víry můžeme odpovědět, že uctívání čehokoli, co je méně než Bůh, nevede člověka ke svobodě a tvořivosti, ale k zotročení a závislosti. Modly odjakživa lárou srdce svých ctitelů,

slibují, co nemohou splnit, a pouze předstírají, že mohou naplnit lidské srdce. Opravdu naplnit lidské srdce ale dokáže jen Ten, kdo je stvořil. Kdo uctívá něco, co je méně než Bůh, stává se postupně něčím, co je méně než člověk.

Jsou modláři dnes?

Bezesporu ano. Pokud náboženské touhy patří k člověku stejně neodmyslitelně jako kultura, umění nebo politika, je zřejmé, že i jejich pokřivená podoba je nevykořenitelná. Modlářství bychom neměli příliš těsně spojovat s uctíváním soch a obrazů ze zlata, stříbra a drahého kamení, jak o nich hovoří izraelští proroci. Modlářství má tisíc převleků a netýká se jen posvátných artefaktů a projevů náboženské estetiky. Chceme-li hledat modlářství v současné evropské kultuře, bude moudřejší začít otázkou, kterou v této souvislosti klade Tomáš Halík: „Kdo nebo co se vyškrábe na uprázdněný trůn lidského srdce poté, co z něj byl sesazen Bůh?“ Jakmile se určitá kultura emancipuje a odstřihne od vztahu k Tajemství, které člověka nekonečně přesahuje, nezbyvá jí než zaujmout jeho místo. Na uprázdněný trůn lidského srdce se pak začnou z močálů nevědomí škrábat bohové odporní a nebezpeční, jak ve dvacátém století ukázal ruský bolševismus a německý nacismus. A jak víme z pohnutých dějin minulého století, jsou to bohové zlí a krutí, lačnící po krvi a lidských obětech jako starověký Moloch.

Mojžíš se zde přimlouvá za lid a uvádí dva argumenty: „*Co by tomu řekli ostatní národy?*“ a: „*Vždyť ty jsi, Pane Bože, slíbil Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi, že jejich potomstvo rozmnožíš a dáš mu zemi.*“ Jak je to s ohledem na ostatní národy? Mojžíš Hospodinu argumentuje: „*Vždyť to bude vypadat, že jsi tento lid vyvedl jen proto, abys ho zahubil v horách.*“ Je skutečně pro Hospodina „dobrá pověst“ tak důležitá?

Na první pohled to vypadá, jako by byl Stvořitel vesmíru háklivý na svou pověst u obyvatel zeměkoule. To je ovšem typický příklad projekce lidských vlastností (a to ne těch nejlepších) do Boží povahy. Je zřejmé, že ve výpovědích o Hospodinově „pověsti“ mezi pronárody jde o něco úplně jiného. Při pozorné četbě starozákonního

příběhu Božího lidu vychází najevo, že úkolem Izraele bylo působit jako „světlo pronárodů“. Boží lid měl ztělesňovat na této zemi „Boží království“. Při pohledu na Izrael měly pronárody vidět, jaké to je, když „Hospodin přebývá uprostřed svého lidu“. Kdykoli Izraelité v této roli selhávali a dělali svým způsobem života Pánu Bohu „ostudu“, bylo to okolním národům ke škodě. „Misijní úkol“ Božího lidu byl totiž mařen a obracen vniveč. A protože Mojžíš úkol Izraele znal a věděl, že Hospodinu na pohanských národech záleží, dělal všechno pro to, aby jeho lid své misijní poslání nezmařil a aby se pro okolní národy mohl stát „znamením ukazujícím k nebi“.

Prostřednictvím proroka Ezechiele Hospodin vytýká lidu, že jeho svaté jméno je kvůli němu mezi pronárody znesvěceno. Co toto znesvěcení Božího jména znamená?

Znesvěcovat Hospodinovo jméno znamená zpronevěřovat se vztahu mezi Bohem a jeho lidem. Je to něco jako zrada vlastního poslání. Izrael měl jako vyvolený Boží lid nesmírnou odpovědnost, měl být „Hospodinu věhlasem a okrasou“, měl zastupovat Nebe na zemi. Lidé si měli vytvářet představu o Nebi podle toho, co při pohledu na Boží lid vidí. Totéž samozřejmě platí i o Božím lidu nové smlouvy, tedy o církvi. Izrael (stejně jako křesťanská církev) v plnění tohoto úkolu často selhával. Toto selhávání v jistém důležitém smyslu znamenalo „dělat Bohu hanbu“, což prorok vyjadřuje slovy „znesvěcovat Hospodinovo jméno mezi pronárody“.

Mojžíš při obraně lidu připomíná Hospodinu jeho přísahu praotcům: nemůže přeci lid vyhladit, když Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi slíbil, že jejich potomstvo rozmnoží a dá mu zem. Proč by však Bůh nemohl svou smlouvu porušit?

Bůh se v hebrejské bibli představuje jako Otec, tedy jako milující a trpělivý rodič. Není to nezúčastněný vladař, který vznáší přísné a nesmlouvavé požadavky, z jejichž neplnění vyvozuje nemilosrdné sankce. Představuje se jako ten, kdo si svůj lid zamiloval a kdo ho trpělivě vychovává. Když Izraelity kárá nebo jim hrozí trestem, je to vždycky jen proto, aby je přivedl k nápravě a aby je trestat nemusel. Jako každý dobrý otec kázní svého syna jen proto, že ho

miluje. Nikdy mu neřekne: „Tak tohle jsi přehnal, od této chvíle už nejsi můj syn; jdi pryč, nechci tě vidět.“ Lidští otcové to někdy udělají a svého syna vyhodí z domu, ale to většinou moc dobří otcové nejsou. Druhým starozákonním obrazem vztahu Hospodina ke svému lidu je obraz manželství. Manželem je Bůh, manželkou jeho lid. V tomto vztahu má manžel jistá očekávání, a proto je někdy svou ženou zarmoucen a zklamán. Nikdy ji ale nezapudí, nikdy se s ní nerozvede. Neopustí ji dokonce ani tehdy, když ona opustí jeho, jak to dramaticky líčí prorok Ozeáš. Bůh svou smlouvu s manželkou nezruší. Ne proto, že by nemohl, ale proto, že ji miluje. Nemiluje ji za to, jak je poslušná a vzorná. Prostě ji miluje a tečka. Přirozeně má radost z toho, když se jeho žena mění k lepšímu, stejně jako má otec radost při pohledu na dítě, které se rozvíjí dobrým směrem. A pak jeho láska je nepodmíněná. A tato nepodmíněnost Boží lásky je naše největší jistota.

Podle poslední věty perikopy se Hospodin nechal pohnout k lítosti nad zlem, které chtěl dopustit na svůj lid. Představa dojatého Pána Boha mi upřímně řečeno moc nesedí.

Některým lidem to zní jako z uplakaných románů červené knihovny. Zvlátní je, že židovští učenci se těchto velmi „lidských“ představ o Pánu Bohu nebáli, zejména když měli vyjádřit Boží soucit a milosrdenství. V Talmudu se vypráví o tom, jak Hospodin našeptává zbožnému člověku, jak se k němu má přimlouvat, aby ho mohl vyslyšet. Ano, Bůh navádí své věrné, jak ho mají přemlouvat, aby mohl předsednout z trůnu soudu na trůn milosrdenství. Bůh podle židovské víry touží být přemlouván, aby jeho milosrdenství mohlo vždy zvítězit nad přísností a spravedlností. S biblickými svědectvími o Božím soucitu s lidskou bídou bychom měli nakládat opatrně. Převédeme-li tyto výpovědi do příliš obecných pojmů a metafyzických tvrzení, ztratíme něco podstatného. Vždyť samotným jádrem křesťanské víry je svědectví o Boží lásce, která vedena soucitem s lidským trápením sestoupila z Nebe na zem, aby zde podstoupila ponižující muka a smrt na kříži. Je to dojemné? Vlastně ano. Ale s laciným dojmáním to myslím nemá nic společného.